

Romain Gary
(Émile Ajar)

Uçurtmalar

Türkçesi: Sema Selçuk

Roman

1.

Cléry’de, Ambroise Fleury’nin yapıtlarına ayrılan küçük müze bugün artık önemsiz bir turistik numaradan ibarettir. Ziyaretçilerinin çoğu Clos Joli’deki öğle yemeğinden sonra buraya gelirler. Fransa’da bütün rehberler Clos Joli’yi ülkenin en seçkin mekânlarından biri olarak övmekte ağız birliği etmiştir. Öte yandan, “uğramaya değer” olduğunu belirterek müzenin varlığına da işaret ederler. Müzenin beş salonunda amcamın yapıtlarının çoğunu bulabilirsiniz. Bunlar savaşı, işgali, kurtuluş mücadelelerini atlatmış ve halkımızın yaşadığı tüm o bezdirici, sıkıntılı olaylardan sağlam çıkmış olanlardır.

Yapıldıkları ülke neresi olursa olsun, bütün uçurtmalar halkın hayal âleminde doğar, ondandır ki hep çocuksu bir yanları vardır. Ambroise Fleury’ninkiler de bu kuralı bozmaz; yaşlılığında yaptığı son parçalar bile bu ruh tazeliğinin, masumiyetin izlerini taşır. Pek ilgi uyandırmasa da, belediyeden aldığı ödenek küçük de olsa müze, kapılarını kapatma tehlikesi yaşamaz, tarihimize sıkı sıkıya bağlanmıştır, ama Fransızların hatırlamaktan ziyade unutmayı yeğledikleri bir çağda yaşadığımızdan salonları çoğu zaman boştur.

Ambroise Fleury’nin en iyi fotoğrafı müzenin girişindedir. Bu fotoğrafta kasketi, üniforması, koca postalları ve karnının üstündeki deri çantasıyla köy postacısı kılığında görülür, uğurböceği uçurtması ile Gambetta uçurtması arasında durmaktadır; Gambetta’nın* yüzü ve gövdesi, Paris kuşatması sırasında o ünlü uçuşu yaptığı balonla sepetini oluşturur. İsmi uzun süre Cléry’nin “kafadan çatlak postacısı” olarak kalan amcamın daha başka pek çok fotoğrafı vardır; çünkü onun La Motte’daki atölyesini ziyarete gelenlerin çoğu

* Prusya ordusunun kuşattığı Paris’teki ulusal savunma hükümetinin temsilcilerinden İçişleri Bakanı Léon Gambetta (1838-1882) 7 Ekim 1870’te kuşatma hattının üzerinden balonla uçarak şehri terk eder. (e.n.)

matrağına bir resmini çekerdi. O da buna dünden hazırды. Gülünç düşmekten korkmak şöyle dursun, ne “kafadan çatlak postacı” ne de “tatlı kaçık” yakıştırmaları onu üzerdi. Yöredekiilerin kendisinden “Fleurylerin ihtiyar delisi” diye söz ettiklerini duysa, bunu hor görüden çok bir saygı ifadesi olarak algıladı herhalde. Amcamın şöhretinin artmaya başladığı 1930’lu yıllarda Clos Joli’nin patronu Marcellin Duprat’nın aklına bir fikir geldi: vasimi üniforması içinde uçurtmaları arasında gösteren, altında “Meşhur köy postacısı Ambroise Fleury ve uçurtmaları, Cléry.” yazılı kartpostallar bastırmak. Ne yazık ki hepsi de siyah beyaz olduğundan o biçim ve renk cümbüşü, o güleç saflık görülmez bu kartlarda; yaşlı Normandiya’nın gökyüzüne fırlattığı göz kırpsıları diyebileceğim bir şeyler eksik gibidir.

Babam Birinci Dünya Savaşı sırasında öldürölmüştü. Kısa bir süre sonra da annem öldü. Savaş, üç kardeş olan Fleury biraderlerin ikincisi Robert’in de hayatına son verdi. Amcam Ambroise ise savaştan göğsünü delip geçen bir kurşun yarasıyla döndü. Öykünün anlaşılabilmesi için büyükdedom Antoine’ın da Komün barikatlarında can verdiğini eklemeliyim: Bence geçmişimizin bu kısa özeti, özellikle de Cléry şehitleri anıtına kazınmış iki Fleury ismi, vasiimin yaşamında belirleyici bir rol oynadı. 14-18 Savaşı’ndan sonra bambaşka bir adam olup çıkmıştı, hemen parlayıveren kavgacı biri olduğu söylenirdi yörede. Askeri madalya kazanmış bir muharibin her fırsatta, gözleri alev saçarak, savaş karşıtı düşünceler ileri sürmesi, vicdani retçileri savunması ve şiddetin her türlüşünü kınaması insanları şaşırtıyordu. Kimbilir belki de bakışlarındaki alev sadece meçhul asker anıtının üzerinde yanan ateşin bir yansımasıydı. Fizikine bakınca hiç de yumuşak huylu birine benzemiyordu: keskin, sert, inatçı hatlar, alabros kesilmiş kır saçlar ve “Galyalı bıyığı” denen türden gür, uzun bıyıklar. Fransızlar neyse ki, sadece kolları ve tüyleriyle alakalı da olsa, kendi tarihsel anılarına tutunmasını hâlâ biliyorlar. Bakışları mahzundu ki bu da her zaman bir eğlence konusu olur. Genel olarak, savaştan “kafayı sıyırmış” döndüğü inancı hâkimdi; savaş karşıtı tavrı, düşkünlüğü yani bütün boş zamanını uçurtmalarıyla, kendi deyişiyile *gnamalarıyla* ge-

çirmesi de bununla izah ediliyordu. Sözcüğü Ekvator Afrikası'yla ilgili bir kitapta keşfetmişti; anlaşılan insanları, tatarcıkları, aslanları, fikirleri ya da filleri, yaşamın soluğunu taşıyan her şeyi işaret ediyordu. Hiç kuşkusuz amcam, askeri madalyasının ve iki savaş nişanının, kamu görevi atamasında kendisine kazandırdığı öncelik hakkı nedeniyle seçmişti köy postacılığı mesleğini ya da kimbilir belki de savaş karşıtı birine yaraşır bir iş olarak görmüştü postacılığı. Bana sık sık şöyle derdi:

"Ludo'cuğum, sıkı çalışırsan, şansın da biraz yaver giderse, sen de bir gün postanede memur olarak bir iş kapabilirsin."

Onda derin bir ağırbaşlılık ve sadakat ile Fransızların kayboldukları vakit kendilerini bulmaya çıktıkları ortak birikimden geliyor gibi görünen alaycı bir damar vardı. Buna alışmam yıllarımı aldı.

"Herkes gibi uçurtmalar da uçmayı öğrenmelidir," derdi amcam. Yedi yaşından itibaren her gün, okuldan sonra, kâh La Motte önündeki çayırılıkta kâh biraz daha uzakta La Rigole kıyısında, hâlâ mis gibi taze tutkal kokan bir *gnamayla* birlikte, adına "talim" dediği şeyde ona eşlik ederdim.

"Sıkıca tutmalısın uçurtmanın ipini," diye açıklardı, "gerilir çünkü, bazen ipinden kopar, çok yükseklerle çıkar, mavinin peşine takılır gider, birileri parçalarını toplayıp getirmezse bir daha yüzünü göremezsin."

"Ya çok sıkı tutarsam, ben de birlikte havalanmaz mıyım?"

Kocaman bıyıklarını daha da sevimli kılan bir gülümsemeyle, "Bak bu olabilir," derdi. "Seni alıp götürmesine izin vermemelisin."

Amcam uçurtmalarına sevecen adlar verirdi: Kabadayı, Dalgacı, Yalpa Yalpa, Patapuf, Adamcık, Pırpır, Sevimli gibi. Niye bir başkasını değil de o adı koyduğunu ise bir türlü anlayamazdım. Örneğin, rüzgârda patileriyle "selam" gönderen kurbağanın adı Paytak'tı. Peki ama neden Çalımlı değil de Paytak? Çalımlı dediğim de, gümmüşü pulları havada titreşen, pembe yüzgeçli, güleç bir balıktı. Ya da mesela niçin La Motte önündeki çayırılığın üstünde Pisipisi'sini değil de, yükseldiğinde kımıl kımıl oynamaya başlayan kulak biçimindeki kanatlarıyla ve yuvarlak gözleriyle pek bir sevimli buldu-

ğum Marslı Popocuk’u uçururdu daha çok? Ben bu kanat hareketlerini birebir taklit etmeye çalışır, yaptığımız yarışlarda bütün sınıf arkadaşlarımı geçerdim. Uçurduğu bir *gnamaya* bakıp biçiminden ne olduğunu çıkaramazsam amcam bana şöyle derdi:

“Daha önce görülenden, bilinenden farklı şeyler yapmayı denemeli insan. Gerçekten yeni şeyler. Fakat işte ipin ucunu çok sıkı tutmalı, zira gevşetirse mavinin peşine takılır giderler. Düşüp parampaçça olmaları işten bile değildir.”

Kimi zamanlar da esasında uçurtmanın Ambroise Fleury’yi ipin ucunda tuttuğunu hissettiğim olurdu.

Havaya yükselir yükselmez karnı havayla iyice şişen; biraz esmeye görsün, amcamın ipleri çekip bırakırkenki tutumuna göre, ayaklarıyla göbeğine komik komik vurarak taklalar atan gözüpük Patapuf, uzun süre en gözde uçurtmam olarak kaldı.

Patapuf’un benimle uyumasına izin veriyordum. Çünkü bir uçurtma yerdeyken dostluğa büyük ihtiyaç duyar; uçmadığı zamanlar biçimini, hayatını yitirir, kahrolur hemen. Yükseklik ister, açık hava ister, etrafını gökyüzü alabildiğine sarmalı ki bütün güzelliğiyle göz kamaştırılsın.

Vasim bütün gününü, sabahları postaneden aldığı mektupları yöre halkına dağıtarak kırları bir baştan bir başa dolaşmakla geçirirdi. Tam beş kilometre yol tepip okuldan döndüğümde onu hemen her zaman La Motte çayırında, postacı giysileri içinde, yukarıda pır pır eden “küçük arkadaşlarından” birine gözlerini dikmiş bakarken bulurdum. Bununla birlikte, bir gün, ansızın çıkan bir yelin on iki yelkenini birden şişirip elimden makarasıyla birlikte kapıp götürdüğü o şahane Dört Denizimiz’i yitirdiğimizde, amcam, ben hüngür hüngür ağlamaya başlayınca mavilikler içinde yitip giden eserini bakışlarıyla takip ederken şöyle demişti:

“Ağlama. Bunun için yapıldı o. Yukarıda keyfi yerindedir.”

Ertesi gün, civardaki çiftçilerden biri, saman arabasında bir taha ve kâğıt yığını getirdi bize. Dört Deniz’den bütün arta kalanlar bunlardı.

Honfleur-Gazette, sütunlarında amcama alaylı bir dille yer verdiği sıralar ben on yaşıyordum. “Hemşerimiz Ambroise Fleury,

Cléry'deki köy postacısı, nevi şahsına münhasır, sıcakkanlı bir kişilik; nasıl Limoges porselenleri, Cambrai bonbonları, Valenciennes dantelleriyle ünlüyse, onun uçurtmalarının da günün birinde bu yöreyi üne kavuşturacağına hiç kuşku yok," denmekteydi. Amcam bu yazıyı kesip çerçevelettikten sonra atölyenin duvarında bir civiye astı.

"Görüyorsun ya, övünmeden edemiyorum," diye takılmıştı, kurnaz kurnaz göz kırparak.

Çıkan bu haber, yanındaki fotoğrafla birlikte bir Paris gazetesinde yeniden basıldı ve hemen ardından, artık "atölye" olarak nitelendirilen samanlığımız yalnızca ziyaretçi kabul etmekle kalmadı, siparişler de almaya başladı. Clos Joli'nin patronu amcamın eski dostuydu, yöredeki bu "merak uyandırıcı" yeri kendi müşterilerine tavsiye ediyordu. Bir gün çiftliğimizin önünde bir otomobil durdu ve içinden kibar bir beyefendi indi. Kulaklarına kadar uzanan ve favorilerine karışarak çehresini ikiye bölen bıyıkları beni özellikle etkilemişti. Sonradan onun büyük İngiliz koleksiyoncu Lord Howe olduğunu öğrendim; bir sandık ve bir uşak vardı yanında. Sandık açılınca içinden, özel olarak hazırlanan kadife bir zemin üzerine özenle dizilmiş, Birmanya, Japonya, Çin, Siyam gibi çok çeşitli diyarlardan gelen muhteşem uçurtmalar çıktı. Amcamdan onlara hayran kalması bekleniyordu, şoven duygulardan büsbütün yoksun olduğundan o da büyük bir içtenlikle öyle yaptı. Bu hususta ufacık bir saplantısı vardı, o da uçurtmanın soyluluk unvanlarını 1789'da, sadece ve sadece Fransa'da aldığını ileri sürmesiydi. İngiliz koleksiyoncunun sergilediği parçalara övgüler düzdükten sonra, bu sefer de o karşıdakine kendi kreasyonlarından birkaçını gösterdi; aralarında, Nadar'ın meşhur fotoğrafından esinlenmiş, bulutların üzerinde duran bir Victor Hugo da vardı; gökyüzüne yükseldiğinde şairi Tanrı Baba'ya eş kılıyordu âdetâ. İnceleme ve karşılıklı methiyeyle geçen bir iki saatin ardından iki adam çayır-lığa geldiler ve her biri incelik gösterip diğerinin uçurtmalarından birini seçti, sonra da Normandiya göğünü şenlendirdiler, ta ki çevredeki bütün çocuklar koşup şenliğin tadını çıkarıncaya kadar.